

Duben 2025

Evropská bezpečnost a výzvy budoucnosti

Karel Sál

Shrnutí

Druhé funkční období Donalda Trumpa přináší tři hlavní výzvy: posun v globální politice, dominanci technologických magnátů a obavy o evropskou bezpečnost. Tradiční stranické systémy oslabují, přičemž nové dělicí linie, jako je migrace a otázky identity, přetvářejí politiku. Technologičtí giganti monopolizují tok informací, čímž vytvářejí ekonomické nerovnováhy, zatímco vlády se je snaží neúspěšně regulovat. V Evropě válka na Ukrajině poukazuje na rozdělení mezi spojenci v rámci NATO. Oslabení angažovanosti USA nutí Evropu přehodnotit svou bezpečnostní strategii, avšak vnitřní výzvy, jako je migrace a roztříštěnost politických stran, brání dosažení jednoty.

Hlavní body

- Eroze tradičních stranických systémů je způsobena společenskými posuny, jako jsou migrace, politika identity a nedůvěra v zavedené instituce.
- Technologičtí giganti přetvářejí kapitalismus, koncentrují moc a celosvětově zpochybňují schopnost vlád je regulovat.
- Bezpečnost Evropy závisí na řešení vnitřních rozporů a sjednocení proti vnějším hrozbám, jako je ruský expanzionismus.

Evropa čelí rychle se měnícímu bezpečnostnímu prostředí, které je utvářeno geopolitickým napětím, vojenskými konflikty a novými hrozbami, jako jsou kybernetické útoky a energetická závislost. Agrese Ruska na Ukrajině posílila roli NATO jako klíčového pilíře evropské obrany a vedla ke zvýšení vojenské spolupráce a výdajů na obranu. Zároveň však tlak migrace, hybridní válka a hospodářská nestabilita přináší další výzvy. Řešení těchto otázek vyžaduje strategické investice, technologický pokrok a silnější transatlantická partnerství. Budoucnost evropské bezpečnosti bude záviset na tom, jak efektivně se NATO a evropské státy dokážou přizpůsobit těmto proměnlivým hrozbám a zároveň udržet stabilitu a demokratické hodnoty.

Jak by měly NATO a evropské státy posílit svou bezpečnost v reakci na moderní hrozby? Jaký dopad má energetická bezpečnost na celkovou stabilitu v Evropě? Jak mohou státy vyvážit výdaje na obranu s ekonomickými prioritami? Jak může Evropa lépe reagovat na kybernetické hrozby a hybridní válku? Jak migrace ovlivňuje bezpečnost a jaké strategie mohou zajistit jak ochranu, tak humanitární odpovědnost?

Tři výzvy

Druhé funkční období Donalda Trumpa je charakterizováno jedním hlavním rysem: zmatek. Američané, spojenci USA, nepřátelé USA jakéhokoliv druhu, dlouholetí Trumpovi příznivci po celém světě i analytici a politologové jsou zmateni.

Stojíme na prahu zcela nové éry mezinárodních vztahů, která bude doprovázena politikou „America First“, bojem o místo ve světě a rozpadem starých aliancí, nebo se jednoduše vrátíme zpět v čase, kdy Amerika napodobuje meziválečné trendy izolacionismu? Existuje pevný, ale skrytý cíl za dramatickými změnami v domácí a zahraniční politice, které Donald Trump a jeho okolí prosazují, nebo jde o chaotickou sérii nesourodých a nepromyšlených exekutivních rozhodnutí? A co to bude znamenat pro nás?

To, co se děje a co se bude dít, lze chápat a interpretovat z několika perspektiv – v závislosti na způsobu, jakým rozkládáme současnou mezinárodní politickou situaci v Evropě.

První zásadní výzva vychází z rozpadu tradičních stranických systémů, vzestupu jiných dělicích linií na úkor tzv. „levice-pravice“ a růstu individualistických tendencí ve společnosti. Tato situace pro nás není nová – vyvíjí se od 70. let 20. století, ale teprve ve 21. století se stala jasně viditelnou součástí hlavního politického proudu. Skutečnost, že Konzervativní strana ve Velké Británii zažívá největší oslabení za posledních 200 let, není důsledkem „personální krize“ či „ztráty důvěry“. Jde o zásadní posun v politickém konfliktu a nárůst nových témat, jako jsou migrace, bezpečnost, kulturní a národní identita, podoba společnosti a naše společná budoucnost – témata, která se dnes z velké části neodehrávají mezi Konzervativci a Labouristy, ale mezi etablovaným systémem (bez ohledu na to, jak jej definujeme) a novými, rostoucími stranami. Oslabování dvoustranného politického systému ve Velké Británii a velké koalice mezi dříve antagonistickými silami v kontinentální Evropě – například velká koalice v Rakousku složená z ÖVP, SPÖ a NEOS, nebo nově vznikající vláda mezi CDU-CSU a SPD v Německu – jsou jasnými příznaky tohoto posunu.

Druhou výzvu, kterou jsme mohli vidět na vlastní oči během Trumpovy inaugurace, představuje postupná transformace ekonomického modelu a fungování pokročilého kapitalismu, zejména v západních zemích. Globalizace kapitálu a virtualizace společnosti jsou využívány těmi, kdo ovládají informační kanály, což vede k monopolizaci toků informací a rychlému bohatnutí nejbohatších. Data jsou hlavní surovinou 21. století, stejně jako jimi byly ropa a uran ve století dvacátém. Dny vlivných tradičních médií jsou pryč – nastupující technologické firmy změnily způsob, jakým získáváme informace, a dopady této změny jsme ještě plně nepocítili.

Ani tato situace není zcela nová – lidstvo zažilo něco podobného již před více než 100 lety. Moc impéria Standard Oil Johna D. Rockefellera byla zlomena během prezidentství Theodora Roosevelta (1901–1909). Tehdy stát zvítězil nad soukromou firmou, která ovlivňovala ekonomiku, politiku i společnost a ohrožovala fungování americké demokracie. Dnes však žijeme v odlišných politických, technologických a především ekonomických podmínkách. Současný kapitalismus, kde globálně působící firma může dodat svůj produkt kamkoliv, okamžitě a prakticky bez transakčních nákladů (ale s obrovskými zisky), vytváří nové nevyvážené prostředí, kde státy samy tahají za kratší konec. Neschopnost efektivně vymáhat Digital Services Act (DSA) v členských státech EU je příkladem toho, jak i nadnárodní entity složené z nejnávštěvnějších zemí světa jsou slabším hráčem oproti technologickým gigantům a jak se hra změnila od dob Teddyho Roosevelta.

Není náhoda, že technologičtí magnáti jako Elon Musk, Mark Zuckerberg a Jeff Bezos seděli v první řadě při Trumpově inauguraci. Vzkaz veřejnosti je jasný – technologické firmy budou hrát v americké vládě hlavní roli, výrazně odlišnou od minulosti. Joe Biden (a americká vláda) dokázal zatlačit Zuckerberga ke zdi a donutit jej k regulaci (kritici by řekli cenzuře) informací o covidu-19 na platformách jako Facebook a Instagram (CNN, 2024). Od Donalda Trumpa však podobnou akci očekávat nemůžeme. Jelikož svou znovuzvolení vděčí jednomu (či více) takovým magnátům, nová média, která tito vlastníci drží pevně ve svých rukou, mu pomohou překonat kritický přístup tradičních médií a dále oslabit jejich vliv. Současnou situaci můžeme označit za symbiotickou – mezi americkou vládou a miliardáři – což zároveň znamená, že další 4 roky nemůžeme očekávat žádnou regulaci technologických gigantů. Kromě ekonomické a technologické dominance získali američtí miliardáři ještě jeden klíčový prvek na cestě k supermoci: úřad amerického prezidenta.

Ale pozor – přílišné soustředění pouze na USA nás může svést k nesprávným závěrům. Velmi podobný vývoj můžeme pozorovat i na druhé straně světa. Čínský prezident Si Ťin-pching se 17. února 2025 setkal s některými z největších jmen technologického sektoru, včetně Jacka Ma, zakladatele Alibaby (Reuters, 2025). Ma už zřejmě upadl v nemilost, ale důležitější je něco jiného: skutečnost, že se podobné procesy odehrávají i v centrálně řízené ekonomice ovládané tvrdou komunistickou stranou. Role technologických společností v budoucím vývoji pokročilých kapitalistických ekonomik je zkrátka nezastupitelná – bez ohledu na typ režimu nebo úroveň demokracie.

Třetí zásadní výzva se týká především Evropy. Dnešní válku ve východní Ukrajině lze chápat jako pokus Putinova režimu zvrátit vývoj v Evropě a Asii od 90. let a zvrátit rozpad Sovětského svazu. Marxistickou terminologií jde v podstatě o kontrarevoluční tažení. Pád Berlínské zdi, nezávislost Polska a Maďarska, Sametová revoluce v Československu, rozpadové procesy v Sovětském svazu (baltské státy, ale i případy Moldavska, Čečenska a Gruzie) a jejich začlenění do bezpečnostních aliancí jako je NATO jsou vnímány jako dočasné – do doby, než budou tyto kontrarevoluční snahy potlačeny.

V očích Kremlu a jeho spojenců nesou vinu za válku Ukrajina a Západ, kteří zemi „ukradli“ „řádně zvolenému“ prezidentovi Janukovyčovi prostřednictvím Euromajdanu. Zdroj potenciálního konfliktu mezi Východem a Západem tedy leží hluboko v minulosti, v událostech carského Ruska, a dnes se de facto projevuje jako ozvěna studené války. 20. století se pokouší proniknout do století jednadvacátého. Západní státy, které nikdy nebyly součástí východního bloku (na rozdíl od východního křídla NATO), se tak účastní konfliktu prostřednictvím aliancí, které vznikly v úplně jiných mezinárodních podmínkách. A právě to je kritický moment, který ovlivňuje evropskou bezpečnost a vytváří staré i nové výzvy do budoucna.

Evropská úzkost

Po nástupu Donalda Trumpa do úřadu se výrazněji projevuje rozdíl v tom, jak důležitá je válka na Ukrajině pro Spojené státy a jak důležitá je pro evropské spojence v rámci NATO.

Pro Donalda Trumpa je válka na území bývalého Sovětského svazu jen jedním z mnoha problémů, které se rozhodl řešit. Zisky pro USA v případě vítězství Zelenského nad Ruskem jsou podle nového prezidenta příliš malé ve srovnání s cenou, kterou by Spojené státy (a jejich spojenci) musely zaplatit.

A nemluvíme pouze o vojenské, ekonomické a humanitární pomoci, politických komplikacích či riziku šíření konfliktu, ale především o ztrátách způsobených omezením obchodu mezi Ruskem a americkými soukromými firmami.¹ Vzdálenost konfliktu a přesvědčení americké administrativy, že katastrofální úroveň velení a neschopnost ruské armády dobýt rozvrácenou zemi plnou kolaborantů a informátorů během tří let intenzivních bojů jednoduše ukazuje, že Rusko není tak nebezpečné, jak tvrdí demokraté a evropští spojenci.

Naopak pro Polsko, pobaltské státy, Finsko, Švédsko, Českou republiku, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko a (východní část) Německa je otázka zastavení Ruska na hranicích Ukrajiny v roce 1992 otázkou životního významu. Pro Velkou Británii a Francii představuje americký posun příležitost sehrát větší roli v bezpečnostní architektuře evropského kontinentu. Ostatně Francie se o to snaží již od 60. let.

Pokud však chceme hovořit o evropském řešení a „nové evropské bezpečnostní architektuře“, musíme si uvědomit, že pro některé evropské členy NATO (např. Portugalsko) a EU (např. Irsko) není válka na Ukrajině prioritou – stejně jako pro americké představitele. Proto se domnívám, že očekávat vytvoření jakési nové verze NATO na mapě EU nebo společné evropské jednoty ve prospěch Ukrajiny je bohužel naivní. Spojenci ze střední a východní Evropy ignorovali migrační krizi na jihu EU, a nyní bude Portugalsko pravděpodobně stejně „aktivní“ při pomoci proti Rusku. Navíc existují i členské státy EU, které s Ukrajinou sousedí a jsou k současnému ukrajinskému vedení více než kritické (Maďarsko a Slovensko).

Lze tedy očekávat, že více evropských spojenců bude i nadále fungovat ve formátu „koalice ochotných“² – tedy těch zemí, které považují Rusko za skutečnou hrozbu, což se ostatně už nyní děje (BBC, 2025). Cíl je jasný: zastavit kontrarevoluční úsilí Ruska a zatlačit ho zpět k hranicím stanoveným v roce 1992 – nebo alespoň ukončit ruský expanzionismus v Evropě.

„Dábel uvnitř“

Problém evropského postoje vůči Rusku spočívá právě v jeho nejednoznačnosti. Na jedné straně chceme, aby Rusko na Ukrajině prohrálo, ale na druhé straně – i po třech letech brutální útočné války – stále nakupujeme ruské suroviny a tím pomáháme udržovat Putinovu válečnou mašinerii v chodu. Skutečnost, že dovoz ruských fosilních paliv do EU ve třetím roce invaze převyšuje objem finanční pomoci poslané Ukrajině (CREA, 2025), jednoduše posiluje ty kruhy, které si přejí válku na Ukrajině za každou cenu ukončit.

Trumpova iniciativa vůči Ukrajině je již třetím – a posledním – budíčkem pro Evropu. Prvním byla nevyhlášená (a později přiznaná) invaze Ruska na Krym a do východní Ukrajiny v roce 2014.

¹ „V roce 2022 se výrazně snížil jak vývoz z USA do Ruska, tak dovoz z Ruska do USA oproti roku 2021. Vývoz z USA dosáhl 1,7 miliardy dolarů, což představuje pokles o 74,0 % (4,7 miliardy dolarů), a dovoz z Ruska činil 14,4 miliardy dolarů, což je pokles o 51,3 % (15,2 miliardy dolarů). Obchodní deficit činil 12,8 miliardy dolarů, což je pokles o 45,1 % (10,4 miliardy dolarů) oproti roku 2021.“ (BIS, 2023)

² 16 zemí, které se zúčastnily Londýnského summitu o Ukrajině dne 2. března 2025: Kanada, Česko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Itálie, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Rumunsko, Španělsko, Švédsko, Turecko a Spojené království.

Přestože evropské státy jasně Putinovi sdělily, že jde o porušení mezinárodního práva, „trestem“ bylo spuštění projektu Nord Stream 2 v roce 2015 ve spolupráci mezi Gazpromem, Royal Dutch Shell, E.ON, OMV a Engie. Druhý budíček přišel s plnohodnotnou invazí na Ukrajinu počátkem roku 2022. Zde byla reakce Evropy sice razantnější, ale ekonomické vazby a nákup surovin opět dostaly přednost před bezpečností. Třetí varování přichází spolu s tím, že americký prezident jasně říká, že by se Evropané na evropském kontinentu měli v první řadě postarat o vlastní bezpečnost.

Evropská bezpečnost ale neznamena pouze to, že budeme utrácet více než 3 % HDP na obranu. Znamená to zásadní změnu myšlení. A nejde pouze o Rusko. Bude velmi obtížné přesvědčit průměrného Evropana o potřebě společné evropské obrany a astronomických výdajů v situaci, kdy ani samotné členské státy EU nejsou schopny bránit své vlastní hranice.

Pokud chceme, aby byla Evropská unie ve světě brána vážně, začněme doma a ukončeme destruktivní procesy, které podkopávají naši demokracii a svobodu.

Rozpad tradičních stranických systémů, o kterém jsme hovořili na začátku, není náhodný. Růst stran jako je Rassemblement National, Alternative für Deutschland, Freiheitliche Partei Österreichs nebo UK Independence Party je způsoben kombinací několika faktorů, přičemž hlavními jsou migrace a obavy původního obyvatelstva o budoucí podobu západních společností. Jen málo občanů těchto zemí souhlasilo s představou, že se jejich vlast stane útočištěm pro země třetího světa – a ještě méně jich hlasovalo pro strany, které by měly takový program.

Můžeme jednoduše odmítnout otázku migrace tvrzením, že problémy jsou zveličovány silami podporovanými Kremlem. Ale to je velmi krátkozraká politika. Evropa vyrostla na ideji svobody a právního státu. Pokud ale zákony dodržují jen někteří, zatímco jiní mohou beztrestně zneužívat právo na azyl a dostávat za to bydlení, zdravotní péči a kapesné, pak bychom se neměli divit, že voliči hledají někoho, kdo současnou neudržitelnou situaci rozhodně vyřeší. Pokud naše společnosti ztratí soudržnost založenou na sdílené historii, kultuře a tradicích, bude pro nás obtížné čelit společnému nepříteli.

Pokud tradiční strany nezareagují na posuny voličských preferencí podobně jako sociální demokraté v Dánsku, budou hlavní politické subjekty v Evropě nahrazeny, což se následně odrazí i ve formě evropské integrace, která byla dosud utvářena především lidovými a sociálně demokratickými stranami (s pomocí liberálů). Překonání první výzvy (rozpadu tradičních stranických systémů kvůli migraci a etnické proměně) nám pomůže být silnějšími při čelení třetí výzvě (ruskému expanzionismu na evropském kontinentu).

Budme chytří

A co druhá výzva – technologičtí magnáti ovládající současný kapitalismus? To je otázka, na kterou je dnes velmi obtížné odpovědět. Zapálený euro-optimista by řekl, že se jedná o příležitost pro „evropské řešení“. Jenže kampaně podporující evropskou výrobu nebo iniciativy na podporu vývoje evropské umělé inteligence jsou spíše jako plivnutí do rozbouřeného moře.

První šanci představuje samozřejmě užší spolupráce s těmi, které postihnou americká cla nebo je jinak poškodí politika America First – tedy Japonskem, Jižní Koreou, Tchaj-wanem, Austrálií či Kanadou. Fantazírování o tom, že by se Kanada připojila k EU, pravděpodobně není na pořadu dne, ale oživení spolupráce kvůli clům a celkové nestabilitě je příležitost, která má svůj potenciál. To souvisí i se zkušenostmi Jižní Koreje a zejména Tchaj-wanu s dezinformacemi a hybridní válkou. Zkušenosti – a především dobré příklady, jak rychle a flexibilně reagovat na dezinformační kampaně – jsou pro Evropu klíčové.

Za druhé, je nutné porozumět dnešním ekonomickým a technologickým vztahům. Regulací a omezováním dostupnosti služeb v Evropě (např. nejnovějších modelů umělé inteligence) škodíme pouze sami sobě. V dnešní situaci je namísto regulace spíše potřeba ukazovat veřejnosti možnosti nových přístupů ke zpracování a využívání informací. Nedávno estonská vláda a společnost OpenAI oznámily projekt, jehož cílem je poskytnout všem studentům a učitelům středních škol přístup k ChatGPT Edu – verzi ChatGPT přizpůsobené školám – od září 2025 (OpenAI, 2025). To je jediný správný přístup. Evropa historicky rostla díky inovacím, které vznikly v jiných částech světa (např. papír, střelný prach, kompas), ale Evropané je dokázali využít novými inovativními způsoby a zdokonalit je. Regulace a restrikce nám tuto výzvu pomoci překonat nepomohou.

Zdroje

- BBC (2025). Who's in, who's out? The 'coalition of the willing' that could secure peace in Ukraine. Publ.: March 20 th , 2025. <https://news.sky.com/story/what-is-a-coalition-of-the-willing-and-which-countries-could-send-peacekeeping-troops-to-ukraine-13320663>
- BIS 2023 – Bureau of Industry and Security (2023). Analysis of U.S. Trade with Russia, 2022. Publ.: February 17th, 2023. <https://www.bis.doc.gov/index.php/country-papers/3409-2022-statistical-analysis-of-us-trade-with-russia/file>
- CNN (2024). Mark Zuckerberg says Meta was 'pressured' by Biden administration to censor Covid-related content in 2021. Publ.: August 27, 2024. <https://edition.cnn.com/2024/08/27/business/mark-zuckerberg-meta-biden-censor-covid-2021/index.html>
- OpenAI (2025). Estonia and OpenAI to bring ChatGPT to schools nationwide. Publ.: 25. 2. 2025. <https://openai.com/index/estonia-schools-and-chatgpt/>
- Reuters (2025). China's Xi holds rare meet with business leaders amid US tech rivalry. Publ.: February 17, 2025. <https://www.reuters.com/world/china/chinas-xi-attends-symposium-private-enterprises-delivers-speech-2025-02-17/>

Autor

KAREL SÁL

Analytik

Karel Sál vystudoval politologii na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, kde v roce 2016 obhájil disertační práci s názvem Demokracie v krizi nezájmu: účinky využití internetových voleb ve volebním procesu vybraných zemí. Odborně se zabývá problematikou e-Governmentu, internetovými volbami a informační svobodou. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a je zakladatelem a editorem think-tanku e-politics.cz.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz